

BRABANTSE GRAFVELDEN IN FRANKRIJK OVER TWEE LIJSTEN MET VROEG- MIDDELEEUWSE VINDPLAATSEN

W.H. Wimmers

Inleiding

In 1879 publiceert A. Bertrand in *Revue Archéologique* een artikel waaraan een lijst van 589 Merovingische grafvelden is toegevoegd, waaronder 15 uit „Hollande”¹. Deze lijst, met het opschrift „lijst van de belangrijkste Merovingische graven en grafvelden uit Gallië en nabije omgeving”, is opgesteld naar door de „Commission de la topographie des Gaules” verzamelde gegevens. In 1901 verschijnt deel twee van „*Les arts industriels des peuples barbares de la Gaule de Vme au VIIIme siècle*”², dat een veel langere lijst van Merovingische vindplaatsen is. Barrière-Flavy noemt 16 vondsten uit „Hollande” (tabel 1), waarbij in vergelijking met de lijst van Bertrand Ittervoort vervallen is en Boekel nu Roekel is, terwijl Apeldoorn en Wierd zijn toegevoegd³.

Vergelijken we deze lijsten met de door Ypey gepubliceerde lijst van vroeg-middeleeuwse vindplaatsen in Nederland⁴, dan staan daar slechts Alphen (opgraving 1950/51), Apeldoorn, Baarle-Nassau en Maastricht vermeld. De heer G. Beex was zo vriendelijk mij per brief in te lichten over het bestaan van vroeg-middeleeuwse vondsten uit Alphen, Baarle-Nassau en Riethoven, die echter alle van na 1879 dateren. Zouden er zich tussen de door Bertrand en Barrière-Flavy genoemde vindplaatsen enkele in de loop der tijden vergeten vondsten kunnen bevinden? Om op deze vraag te kunnen antwoorden moeten we eerst op zoek gaan naar het ontstaan van deze lijsten. Gezien Barrière-Flavy zich voor een belangrijk deel op de lijst van Bertrand baseert, en hij verder zijn bronnen vermeldt, beperk ik me in het volgende tot de lijst van Bertrand.

Alexandre Bertrand (1820-1902) was van 1867 tot zijn dood directeur van het „Musée des Antiquités Nationales” te St. Germain-en-Laye, even ten westen van Parijs. Een gedeelte van het kaartsysteem dat hij heeft aangelegd bij het voorbereiden van zijn artikel is daar nog aanwezig⁵, per vindplaats heeft Bertrand één kaartje gemaakt. Op een aantal van deze kaartjes staan literatuurverwijzingen, maar alle Nederlandse vindplaatsen zijn genoteerd met de gemeentenaam, gevolgd door „(Hollande) carte”. Deze kaart moet, gezien hetgeen hij vermeldt bij de publicatie van de lijst, een door de „Commission de la topographie des Gaules” voorbereide, maar voor zover mij bekend nooit gepubliceerde kaart met vroeg-middeleeuwse vindplaatsen zijn. Welke gegevens kunnen zich in het archief van deze commissie hebben bevonden?

1. Bertrand 1879.
2. Barrière-Flavy 1901.
3. Barrière-Flavy (1901) gebruikt naast de lijst van Bertrand (1879) ook gegevens van Schayes (1877, voor Baarle-Nassau, Noordwijk en Tegelen) en Janssen (1840, voor Roekel en 1850, voor Apeldoorn). Voor Wierd noemt hij: *Bulletin de la Société des Antiquaires de France* (1866), p. 133: communication de M. Dirks, de l'Académie royale des sciences des Pays-Bas; *Revue de Numismatique Belge* 4e série tome V, p. 149 en Janssen (1867).
4. Ypey 1959.
5. Mme. F. Vallet, conservatrice van de afdeling vroege middeleeuwen van het „Musée des Antiquités Nationales” te St. Germain-en-Laye was behulpzaam bij het raadplegen van het kaartsysteem van A. Bertrand.

Tabel 1. Merovingische vindplaatsen in Nederland, genoemd door Bertrand (1879) en Barrière-Flavy (1901). De spelling uit deze publikaties is gevolgd.

Bertrand 1879	Barrière-Flavy 1901
Alphen	Alphen
Bar-le-Nassau	Apeldoorn
Boekel	Baar-le-Nassau
Cersel	Cersel
Gestel	Gestel
Heythugsen	Heythugsen
Ittervoort	
Maestricht	Maestricht
Niewstadt	Niewstadt
Noordwyk	Noordwyk
Riel	Riel
Riethoven	Riethoven
	Roekel
Son	Son
Steensel	Steensel
Tegelen	Tegelen
	Wieuwerd

De „Commission de topographie des Gaules”

De „Commission de topographie des Gaules” werd ingesteld door keizer Napoleon III per decreet van 17 juli 1858⁶. Napoleon III was zeer actief in de archeologie: hij liet de nodige opgravingen verrichten en heeft een deel van zijn collectie ondergebracht in het door hem gestichte museum te St. Germain-en-Laye. Tijdens de tweede zitting van de commissie, op 29 oktober 1858, noemt hij bij monde van zijn minister zijn bedoeling. Hij wil door deze commissie een drietal kaarten laten maken: één met de Keltische oudheden tot aan het vertrek van Caesar uit Gallië, één met de geografie van de Romeinse tijd rond de regering van Constantijn de Grote (306-337), en één met de situatie onder de laatste Merovingers. Deze kaarten moesten worden vergezeld van een uitleg, opdat men de exactheid ervan zou kunnen controleren en het belang ervan waarden. Uiteindelijk doel van de hele operatie was het kunnen volgen van de ontwikkelingen van gebieden of plaatsen in de Keltische, Romeinse en Frankische perioden.

Op 27 november 1861 bericht de toenmalige minister van onderwijs en religie, Rouland, aan de keizer dat Alfred Jacobs het materiaal voor de Merovingische kaart aan het voorbereiden is, maar dat de afronding nog wel op zich zal laten wachten. Een eerste ontwerp van deze kaart zal echter in de loop van het volgende jaar aan de keizer kunnen worden getoond. Maar in een brochure uit 1872 (dus van ná de Frans-Duitse oorlog en de val van Napoleon III), waarin de commissie zichzelf presenteert, en waarin een lijst van publikaties is opgenomen, staat slechts dat de commissie is opgericht om deze kaart te kunnen maken. Er is op dat moment niets van gepubliceerd.

Per decreet van 20 januari 1880 wordt de naam van de commissie veranderd in „Commission de géographie historique de l'ancienne France”, haar taak wordt daarmee uitgebreid. In een artikel uit 1882⁷ worden haar activiteiten geschetst. Vermeld wordt dat er binnenkort een kaart verschijnt van de Merovingische grafvelden aan de linker- en rechteroever van de Rijn, opgesteld met medewerking van de belangrijkste Duitse archeologen. Volgens een handgeschreven rapport van de activiteiten van deze commissie in 1883 is deze kaart klaar om gedrukt te worden. Dit manuscript vermeldt

6. Bij het volgende is gebruik gemaakt van de inventarisnummers F17-2906, F17-2907, F17-2908 en F17-2917 uit de Archives Nationales te Parijs.

7. Longnon 1882.

tevens een kaart, opgesteld door A. Bertrand, waarop een vergelijking van de geografische verspreiding van de oudheden van Gallië in het tijdvak van de megalieten, de Gallische en de Frankische periode staat. Een minuut van deze kaart is twee jaar daarvoor tentoongesteld op de internationale tentoonstelling van Venetië. Per decreet van 12 maart 1883 verliest de commissie haar onafhankelijke bestaan en wordt ondergebracht bij de sectie archeologie van het „Comité des travaux historiques et scientifiques”. Bij mijn weten zijn beide kaarten nooit in hun bedoelde vorm gepubliceerd, ofschoon er ook op grafisch gebied lang aan gewerkt is. Al op 25 maart 1861 wordt een graficus ingehuurd voor voorbereidende grafische werkzaamheden aan onder meer de Merovingische kaart. In de loop der tijden wordt er steeds geld hieraan uitgegeven, zoals op 22 december 1871 voor bijschriften op de Merovingische kaart, in 1873 voor het vervaardigen van een kaart van de Merovingische periode op de schaal 1:800.000, in 1875 voor bijschriften en titel van een kaart van Frankisch Gallië, waarvan tevens een calcque vervaardigd wordt, op 15 juni 1878 voor het vervaardigen van een archeologische kaart van Merovingisch Gallië op de schaal 1:1.600.000, en op 31 juli 1880 voor onder meer het positioneren en afbeelden van Frankische dorpen op een kaart op schaal 1:800.000. Waar de vruchten van deze arbeid zijn gebleven is mij niet bekend.

De Nederlandse vindplaatsen

Hoe kwam de commissie nu aan gegevens over Nederlandse vindplaatsen? In het algemeen hanteerde ze een drietal methoden om gegevens te verkrijgen uit het buitenland: het maken van studiereizen, de aankoop van boeken en kaarten, en het onderhouden van een netwerk van correspondenten. Binnen Frankrijk liet de commissie ook opgravingen uitvoeren en subsidieerde onderzoek door derden, zoals het opgraven, en het schrijven van rapporten. Over al deze activiteiten zijn enige gegevens te vinden in de Archives Nationales te Parijs. Voor dit artikel is niet gezocht naar de privé-correspondentie van de betrokken personen, vermoedelijk zijn daar nog meer gegevens in te vinden.

De commissie heeft op 18 juli 1864 besloten om een reis te laten maken door twee van haar leden om de Romeinse vindplaatsen langs de oevers van de Rijn tussen Leiden en Bazel te onderzoeken. Tevens moeten de reizigers zich bezig houden met de loop van de Waal en de geografische problemen naar aanleiding van de campagnes van Caesar tegen de Eburonen. Hiertoe wordt 1500 franc vrijgemaakt, te betalen aan de generaal Creuly. Deze maakte wel vaker buitenlandse reizen voor de commissie; zo is hij samen met Bertrand in 1861 naar België geweest waar ze de oevers van de Sambre en de Maas bezochten, alsmede de musea van Namen, Luik, Gent en Brussel. Deze reis kostte 400 franc. Generaal Creuly zal daarom wel tot het reisgezelschap hebben behoord. Verdere reizen naar onze streken zijn mij niet bekend. Een aantal malen blijkt de commissie Nederlandse boeken of kaarten te hebben gekocht. Helaas zijn niet alle aankopen gespecificeerd, zodat we slechts enkele titels kennen. Het gaat daarbij om „*La Belgique avant et pendant l'occupation romaine*” (volume III)⁸, en de „*Archeologische Kaart van Nederland*”⁹, beide aangekocht op 28 maart 1861¹⁰. Kaarten zijn bekend uit aankopen, maar ook uit rekeningen voor het op doek plakken ervan. Omdat dit laatste uiteraard pas ná de aankoop van de kaarten kon gebeuren, kunnen we een lijstje opstellen van de aankopen van de commissie (tabel 2); het gaat om een flink aantal kaarten.

De belangrijkste bron van informatie zal echter het netwerk van binnen- en buitenlandse correspondenten zijn geweest. Uit 1880 is er een lijst met hun namen over. Voor Nederland staan er op: „Dicks, à Leeuwaarden” en

8. Door Schayes.

9. Door C.J.C. Reuvsen, C. Leemans en L.J.F. Janssen.

10. Onbekend blijven de voor 31 januari 1876 en de op 18 mei 1879 te Leiden gekochte boeken. In 1876 koopt de commissie verder voor f 1,75 een boek over Nederland.

Tabel 2. De aankoop van topografische kaarten van Nederland door de commissie.

19 mei 1862:	opplakken 1 blad van de kaart van Nederland
1862:	opplakken „tableau d'ensemble” van de kaart van Nederland
1862:	opplakken acht bladen van de kaart van Nederland
11 maart 1869:	opplakken 1 kaart van Nederland
15 december 1877:	aankoop van elf bladen van de „Carte de L'Etat major hollandais au 50.000e à 9f l'une”
18 mei 1879:	aankoop van geografische kaarten in Nederland

11. Voor België zijn dit „Chalon, à Bruxelles”, „Del Marmol, à Namur” en „Schermans, à Liège”. Opvallend is de afwezigheid van Duitse correspondenten op deze lijst, wel zijn er vier uit Zwitserland.
12. Zie over Dirks: Brongers 1976 en Suringar 1892; en over Hooft van Iddekinge (die niet door Brongers 1976 wordt vermeld): Vosmaer 1883/84. Een lijst van Dirks' geschriften werd samengesteld door P.A.A. Boeser (in Pleyte 1893/94). Dirks en Hooft van Iddekinge hebben ook samen gepubliceerd (Dirks en Hooft van Iddekinge 1876).
13. Dit beeld kwam naar voren tijdens een discussie met Dr. J.A. Bakker, Instituut voor Pre- en Prothistorie, Amsterdam.
14. Manuscript 5798 pochette 2 Egger-Barthelémy-Sauley. Brief gedateerd op 20 februari 1875 en gericht aan Barthelémy.
15. Reuvens, Leemans en Janssen 1845.
16. Hermans 1865.
17. Bertrand 1879.
18. Al op de kaart van Reuvens, Leemans en Janssen (1845) wordt de term „Frankisch” gebruikt. Volgens de toenmalige opvattingen over de chronologie moesten „Germaanse” vondsten, waarin crematieresten werden gevonden, dateren tussen de Romeinse periode (waaruit men de voorwerpen kon herkennen) en het verbod op de lijkverbranding door Karel de Grote; cf. De Boone 1977.
19. Reuvens, Leemans en Janssen 1845.
20. Bijvoorbeeld Hulten (Hermans 1865: 55); zie over Hulten: Beex 1985.
21. Bertrand 1879.
22. Hermans 1865.
23. cf. Kramer-Clobus (1978) onder „Noordwijk”.
24. Vriendelijke mededeling van G. Beex te Geldrop, die mij op deze mogelijke verklaring wees.
25. Bertrand 1879.

„Hooft van Iddeking, à Leyde”¹¹; het gaat hier om Mr. Jacob Dirks (1811-1892) en Jhr. J.E.H. Hooft van Iddekinge (1842-1881)¹². Zij behoorden tot de groep vooraanstaande numismaten en archeologen die, corresponderend en publicerend in binnen- en buitenland en lid van vele commissies, verenigingen, genootschappen en besturen, de Nederlandse archeologie in de jaren na het midden van de vorige eeuw hooghielden, vooral na de dood van de toenmalige directeur van het Museum van Oudheden te Leiden in 1869, L.J.F. Janssen¹³. Van hun correspondentschap is in de bibliotheek van het Institut de France te Parijs nog een brief bewaard van Hooft van Iddekinge, waarin hij antwoordt op vragen van de commissie over Keltische munten en Romeinse wegen in Nederland¹⁴. In deze brief beveelt hij een viertal werken over de topografie van Nederland in de Romeinse periode aan, waarvan er ons nu twee interesseren. Het gaat om de „*Alfabetische Naamlijst*”¹⁵ bij de kaart die de commissie al in 1861 had aangekocht, en om „*Noordbrabantse Oudheden*”¹⁶.

Het lijkt redelijk om aan te nemen dat beide genoemde werken een bron zullen zijn geweest voor tenminste een gedeelte van de door Bertrand genoemde vroeg-middeleeuwse vindplaatsen. We zullen er de in deze publikaties genoemde vondsten dan ook mee vergelijken (tabel 3). Beide publikaties samen vermelden 11 van de 15 door Bertrand¹⁷ genoemde vindplaatsen, ofschoon ze niet allemaal als „Germaans” of „Frankisch” worden beschreven¹⁸. Door Reuvens et al.¹⁹ worden voor Noordwijk en Tegelen alleen Romeinse vindplaatsen beschreven, terwijl uit Hermans niet alle als „Frankisch” aangeduide vindplaatsen zijn overgenomen²⁰. Dit werpt m.i. enige twijfel op het systematisch gebruik van dit boek als bron voor de lijst van Bertrand²¹.

De vindplaatsen Cersel (wat Eersel zal zijn), Gestel, Nieuwstadt (Nieuwstad?), Noordwijk en Tegelen zijn hiermee dus nog niet opgehelderd, terwijl Riethoven alleen door Hermans²² wordt vermeld. Nu heeft Janssen een aantal door hem als vroeg-middeleeuws beschouwde putten uit Noordwijk gepubliceerd, zodat de aanwezigheid van Noordwijk op de lijst kan worden verklaard²³. Uit de overige gemeenten zijn oude urnenvondsten bekend, die als „Germaans” zullen zijn beschouwd, hetgeen hun verschijnen in de lijst kan verklaren²⁴.

Tot besluit

In het voorgaande werd geen goede verklaring gevonden voor het voorkomen van Nederlandse plaatsnamen op de lijsten van vroeg-middeleeuwse vondsten. Toch was er in Nederland kennis over vroeg-middeleeuws materiaal aanwezig. Als dergelijke voorwerpen werden gevonden, kunnen ze dus herkend zijn. Verder waren er veel meer als „Germaans” beschouwde urnenvondsten uit Nederland bekend, terwijl slechts de al genoemde in de lijst van Bertrand²⁵ zijn opgenomen. Er moet dus een ander selectie criterium zijn gebruikt, mogelijk naast de al genoemde. Dat we dit criterium niet kennen vermindert de waarde van de

Tabel 3. De door Reuvens et al. (1845) en Hermans (1865) genoemde vindplaatsen uit de lijst van Bertrand (1879).

Reuvens et al. 1845	Hermans 1865
Alphen	Alphen
Baarle	Baarle-Nassau
Heythuisen	
Ittervoort	
Maastricht	
Noordwijk	
Riel	Riel
	Riethoven
Son	Son
Steensel	Steensel
Tegelen	

lijsten aanzienlijk. Gezien de serieuze opzet en werkwijze van de commissie ben ik niet erg geneigd de oorzaak van e.e.a. uitsluitend in Frankrijk te zoeken. Roosens²⁶, die de lijsten van Bertrand en Barrière-Flavy bespreekt, noemt nog enige andere beperkingen voor het gebruik ervan. Naast vervorming van gemeentenamen spreekt Bertrand soms ook van grafvelden wanneer alleen maar losse vondsten bekend zijn. Bovendien verwijzen dit soort lijsten steeds naar elkaar, zodat de eigenlijke bron waaruit de informatie afkomstig is steeds verder wegraakt²⁷. Alles bij elkaar genomen blijft er van de waarde van deze lijsten niet veel over. Slechts als er ooit oude vroeg-middeleeuwse vondsten uit de op de lijsten genoemde gemeenten opduiken kan aan hun vermelding enige waarde worden toegekend. Het merendeel van de vermeldingen zal wel op als „Germaans” geïnterpreteerde urnenvelden slaan. Verder is het curieus dat een aantal voornamelijk Brabantse vindplaatsen op deze wijze een internationale carrière heeft gekend, die zelfs in 1880 tot de wereldtentoonstelling te Venetië kan hebben bereikt. En er blijkt ook iets uit van de contacten, die de Nederlandse archeologie in de tweede helft van de vorige eeuw met Frankrijk heeft onderhouden. Wat de invloed van deze contacten op de Nederlandse archeologie zelf is geweest, lijkt overigens een interessant thema voor verder onderzoek²⁸.

Literatuur

- Barrière-Flavy, M.C., 1901. *Les arts industriels des peuples barbares de la Gaule du Vme au VIIIe siècle. Tome II. Répertoire général des stations barbares de la Gaule.* Toulouse/ Paris.
- Beex, G., 1985. Merovingisch potje gevonden in 1825 te Hulten (gemeente Gilze-Rijen). *Brabants Heem* 37, 131-132.
- Bertrand, A., 1879. Les bijoux de Joy-le-Comte (Seine-et-Oise) et les cimetières mérovingiens de la Gaule. *Revue Archéologique* N.S. 38, 193-210.
- Boone, W.J. de, 1977. Geschichte der archäologische Sachsenforschung in den nördlichen Niederlanden während des 19. und der erste Dekade des 20. Jahrhunderts. *Studien zur Sachsenforschung* 1977, 25-34.
- Brongers, J.A., 1976. Material for a History of Dutch Archaeology up to 1922. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 26, 7-62.
- Dirks, J. en J.E.H. Hooft van Iddenkinge, 1876. De muntvondst van Beets in Friesland, afgebeeld en opgehelderd door Mr. J. Dirks en Jhr. J.E. Hooft van Iddekinge. *De Vrije Fries* 1876.
- Hermans, C.R., 1865. *Noordbrabantse Oudheden.* 's-Hertogenbosch.
- Janssen, L.J.F., 1840. *De germaansche en noordsche monumenten van het museum te Leyden.* Leiden.
- Janssen, L.J.F., 1850. *Oudgermaansche en frakische oudheden opgegraven te Apeldoorn.* Arnhem.
- Janssen, L.J.F., 1867. Der merovingische Goldschmuck von Wieuwerd. *Bonner Jahrbücher* 1867.

26. Roosens 1949: 26.

27. Roosens (1949: 36-37) noemt het ook in de lijst van Bertrand voorkomende geval van Kerkom.

28. Naast de reeds genoemde personen en instellingen wil ik graag bedanken: Nico Arts (Eindhoven), W.J.H. Verwers (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort) en het Koninklijk Munten- en Penningenkabinet te Leiden.

Kramer-Clobus, G.M.C., 1978. L.J.F. Janssen (1806-1869): an inventory of his notes on archaeological findspots in the Netherlands. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 28, 441-544.

Longnon, A., 1882. Rapport sur les travaux de la commission de géographie historique de l'ancienne France. *Revue des Sociétés Savantes* VIIe série, tome VI.

Pleyte, W., 1893/94. Levensbericht van mr. Jacob Dirks. *Levensberichten van de*

Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1893/94.

Reuvens, C.J.C., C. Leemans en L.J.F. Janssen 1845. *Alphabetische Naamlijst, behorende bij de Kaart van de in Nederland enz. gevonden oudheden*. Leiden. Roosens, H., 1949. *De Merovingische begraafplaatsen van België*. Gent.

Schayes, 1877. *La Belgique et les Pays-Bas avant et pendant la domination romaine. Tome IV*.

Suringar, H., 1892. Iets over mr. Jacob

Dirks. *De Vrije Fries* 18, 419-456.

Vosmaer, C, 1883/84. Levensbericht van J.E.H. Hooft van Iddekinge. *Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden* 1983/84.

Ypey, J., 1959. De verspreiding van vroeg-middeleeuwse vondsten in Nederland. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 9, 98-118.

ROMMELPOT

VERLOREN HANDELSE VOTIEFSCHILDERINGEN

Votiefschilderijen zijn bijzondere vormen van ex voto's ofwel uitingen van dankbaarheid jegens Maria of andere heiligen.

'n Hedendaagse verbijzondering is de zeldzaamheid ervan.

Drs. W. Knippenberg noemt Handel de enige plaats in Noord-Brabant waar nog votiefschilderijen bewaard zijn gebleven. Getuige de beschrijving die de „geadmitteert landmeter” Hendrik Verhees maakte van de Handelse kapel, zijn ze echter niet allemaal bewaard gebleven.

Behalve zijn landmeetkundige werk maakte Hendrik Verhees van vele kerken en kapellen, in de plaatsen die hij ambtshalve bezocht, schetsen. Van de Handelse kapel (Noord-Brabant) tekende hij in 1802 de buitenkant met plattegrond en beschreef hij de toen aanwezige „geschilderde tavereelen van de mirakelen aldaar geschiet”. In zijn beschrijving komt hij tot een aantal van maar liefst zeven schilderijen. Daarvan zijn er nu nog maar drie aanwezig, de rest is sedert 1802 op een of andere wijze verdwenen. Er zijn in de periode 1802-1990 geen omstandigheden aanwijsbaar die de afwezigheid van deze schilderijen redelijkerwijs kunnen verklaren zoals bijvoorbeeld oorlog, brand of

diefstal. Het is ook niet bekend of ze nog wel bestaan en of ze misschien wel op een „rechtmatige” manier zijn vervreemd. Dankzij Hendrik Verhees weten we in ieder geval dat ze hebben bestaan en wat ze ongeveer voorstellen. Op alle vier de schilderijen namelijk waren teksten aangebracht die Verhees bij zijn schetsaantekeningen overnam. Deze teksten waren als volgt:

1. „1718 Antonij en Johanna Maria Smidts bijde creupel en nooit connen gaan, den 12 Junijus”
2. ”1669 het kind van Jan van de steen, oud zijnde 3 jaaren, van 's-Hertogenbosch, zeer gebrooken”
3. „Willem van Hout van Gemert” (portret)

4. „Engelken van Gog, is van een geraaktheit in bijde voeten te Handel seer subiet geneesen”.

(Het is mogelijk dat bovenstaande teksten iets afwijken van de originele teksten op de schilderijen)

De bedoeling van dit artikeltje is te trachten een spoor van deze schilderijen terug te vinden. Mocht U op enigerlei wijze hierover inlichtingen kunnen verstrekken dan zou ik die graag willen vernemen. Mijn adres is:
Peter Lathouwers,
Pastoor Castelijnsstraat 33,
5423 SP Handel
Tel.: 04922 - 3940

